

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV 1010, tālr. 67686768; fax 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2011.gada 10.martā Nr.6-1/76

Tiesībsarga birojā ir saņemts Jūsu iesniegums (reģistrēts 2011.gada 22.februārī ar Nr.285), kur lūdzat sniegt skaidrojumu par iespējamu cilvēktiesību pārkāpumu, un konkrēti - izvērtēt vai nav pārkāptas tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā un personas ar invaliditāti tiesības.

No lietas materiāliem redzams, ka kriminālprocess par Jūsu nodarījumu (kaimiņienes apsūkāšanu pa telefonu un sūdzēšanos viņas darba devējam tādēļ, ka Jums regulāri tiek traucēts naktsmiers) 2008.gadā pēc personas privātsūdzības tiesā ierosināts pēc Krimināllikuma (turpmāk - KL) 156.panta „Goda aizskaršana”. Šis pants no Krimināllikuma ir izslēgts ar 19.11.2009. likumu, kas stājās spēkā 23.12.2009. Šī likuma Pārejas noteikumu 1.punkts paredz tiesu lietvedībā esošos kriminālprocesus par noziedzīgiem nodarījumiem, kas kvalificēti pēc KL 156.panta, izbeigt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 625.panta otro daļu un 377.panta 2.punktu.

Jūsu gadījumā apsūdzība automātiski pārkvalificēta pēc KL 157.panta „Neslavas celšana”, kas paredz atbildību par apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīšu izplatīšanu iespiestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā, kā arī mutvārdos, ja tā izdarīta publiski (neslavas celšana).

Ar 21.10.2010. likumu privātā apsūdzība ir izslēgta no Kriminālprocesa likuma (turpmāk - KPL), jo tā tika atzīta par sarežģīti piemērojamu un bieži vien – neobjektīvu procesu. Likumprojekta anotācijā norādīts, ka privātās apsūdzības procesā tik nozīmīgs, personas dzīvi ietekmējošs fakts, kā atzīšana par apsūdzēto ar visām no tā izrietošām juridiskajām sekām KPL ir pārāk vienkāršota. Pie tam privātās apsūdzības institūtu var netraucēti izmantot arī savtīgu, negodprātīgu mērķu realizēšanai, kas nav vērsti uz krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu.(..) Nereti persona izvēlas aizstāvēt savas tiesības krimināltiesiskā kārtā tikai tādēļ, lai pret personu, kura it kā aizskārusi personas godu un cieņu, tiktu uzsākts kriminālprocess.”¹ Tiesā uzsāktās privātās apsūdzības lietas bija jāizskata līdz 2010.gada 31.decembrim. Spriedums Jūsu lietā ir sastādīts 2010.gada 30.decembrī, tādējādi likums šajā aspektā ir ievērots.

¹ Anotācija likumprojektam „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, reģ.nr.1699/Lp9, <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/596EABFCE5C4B1FDC22576CB004F9932?OpenDocument>

Goda un cieņas aizkaršana un neslavas celšana ir atšķirīgi nodarījuma sastāvi. Tas ir izklāstīts arī 19.11.2009. KL grozījumu anotācijā.

Goda aizskaršana un cieņas pazemošana var notikt mutvārdos, kad cietušā vai kādas trešās personas klātbūtnē tiek izteikts cietušās personas fizisko, garīgo vai morālo īpašību novērtējums nepieklājīgā veidā vai tiek lietoti rupji vai lamu vārdi. Savukārt attiecībā uz neslavas celšanu jānorāda, ka neslavas celšanas priekšmets ir izdomājums. Atbildība pēc KL 157.panta iestāsies tikai gadījumā, ja konstatēts, ka cietušo apkaunojošie fakti neatbilst īstenībai. Ja šādi fakti atbilst patiesībai, to paziņošana citām personām nevar tikt kvalificēta kā neslavas celšana. Izdomājumam jābūt tādām, kas cietušo apkauno. KL 157.pantā minētais termins „publiski” nozīmē, ka neslavas celšana izdarīta paziņojot nepatieso, apkaunojošo informāciju plašākam cilvēku lokam (sapulcē, konferencē, diskusijā).²

A.Judins savā rakstā ir norādījis: „Neslavas celšana Krimināllikumā ir definēta kā apzināti nepatiesa, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīša izplatīšana iespēstā vai citādā veidā pavairota sacerējumā, kā arī mutvārdos, ja tā izdarīta publiski. Lai atzītu informāciju par neslavas celšanu, jākonstatē, ka:

- publiskotā informācija neatbilst patiesībai;
- publiskotā informācija ir apkaunojoša;
- nepatiesas informācijas izplatītājs, publiskojot informāciju, ir apzinājies attiecīgās informācijas nepatiesumu.

Personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma - neslavas celšanas - izdarīšanā, ja tiek konstatētas visas KL 157.pantā paredzētās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes”.³

Šos divus sastāvus ir būtiski nodalīt, jo par goda aizskaršanu kriminālatbildība vairs nav paredzēta.

Satversmes 100.pants un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10.pants paredz ikvienam tiesības brīvi paust savus uzskatus, saņemot un izplatīt informāciju. Vārda brīvības ierobežošana sabiedrības interesēs iespējama tikai izņēmuma gadījumos. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka lemjot par vārda brīvības ierobežojumu (kas var izpausties arī kā sodīšana par izteikumiem), ir būtiski nošķirt paustos faktus un viedokļus.⁴ Fakti ir pakļauti patiesības pārbaudei. Viedoklis ir noteiktas personas subjektīvs vērtējums, uzskats, kas nevar būt ne patiess, ne nepatiess. Viedokļu pakļaušana patiesības pārbaudei var būt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. panta pārkāpums⁵.

Jūsu lietas materiāli norāda, ka nodarījums visdrīzāk nav saistīts ar izplatītās informācijas patiesumu, ko varētu objektīvi pārbaudīt, bet gan par personiskiem aizskārumiem (apsaukāšanu), kā arī nav konstatēta informācijas paziņošana plašākam cilvēku lokam, kā to prasa 157.panta sastāvs.

² Anotācija likumprojektam „Grozījumi Krimināllikumā”, reģ.nr.1331/Lp9
<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/F5E8FC4FBE48732DC22575CA002E1BDE?OpenDocument#B>

³ Judins A., Par neslavas celšanu masu saziņas līdzekļos, Jurista Vārds, 17.08.2010.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Lingens v. Austria*, 08.07.1986.

⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Oberschlick v. Austria*, 23.05.1991.

A.Judins savā rakstā uzsver, ka lietas apstākļi un nepatiesas informācijas saturs ir jāanalizē, cenšoties noskaidrot, vai ir pamats atzīt apdraudējumu par tik nopietnu, lai būtu pamats piemērot vainīgajam kriminālsodu⁶.

Tādēļ šajā lietā ir ļoti būtiski pareizi kvalificēt nodarījumu, lai nesamērīgi neierobežotu personas vārda brīvību. Tas, ka tiesnese Jums ir piedāvājusi naudas sodu aizstāt ar arestu, pie tam Jūsu veselības stāvoklī (II grupas invalīde ar kustību traucējumiem), var radīt cilvēktiesību pārkāpumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa attiecībā uz līdzekļiem goda un cieņas aizsardzībai un piemērojamo sodu ir atstājusi katras valsts rīcībā, taču to nosakot jāņem vērā samērīguma princips. Taču reālu brīvības atņemšanas piemērošanu par goda un cieņas aizskārumiem tiesa nav akceptējusi nevienā no spriedumiem⁷.

No iesniegumam pievienotajiem materiāliem redzams, ka pēc sprieduma saņemšanas Jums ir pasliktinājusies veselība, ir nozīmētas papildus procedūras un ārstēšana.

Jūsu gadījumā rajona tiesas spriedums nav pārsūdzēts un ir stājies spēkā. Tiesībsargs nav tiesīgs Jūs atbrīvot no soda, taču iespējams Jūs varat izmantot KPL 63.nodaļā paredzētās iespējas.

KPL 662.pants paredz, ka spēkā stājušos tiesas nolēmumu var izskatīt no jauna, ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā, pēc šā likuma 663.pantā minēto personu pieteikuma vai protesta. Saskaņā ar KPL 663.pantu pieteikumu par tiesas nolēmuma izskatīšanu no jauna notiesātās un attaisnotās personas uzdevumā vai tādas personas uzdevumā, pret kuru ar tiesas lēmumu kriminālprocess izbeigts, var iesniegt advokāts. Ģenerālprokurors vai Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokurors var iesniegt protestu Augstākās tiesas Senātam pēc savas iniciatīvas vai pēc šā panta pirmajā daļā minēto personu lūguma. Saskaņā ar KPL 665. un 574.pantu pieteikumu vai protestu var iesniegt, ja iespējami Krimināllikuma pārkāpumi (t.sk. Krimināllikuma panta, tā daļas vai punkta nepareiza piemērošana, kvalificējot noziedzīgu nodarījumu) noveduši pie notiesātās personas stāvokļa nelikumīgas pasliktināšanās.

Ja Jūs pamatojat šos apstākļus, Jūs varat lūgt Ģenerālprokuroru iesniegt protestu Jūsu lietā.

Ar cieņu

Tiesībsarga vietā
vecākā juriskonsulte

V.Slaidiņa

Biksiniece-Martinova, 67686768

⁶ Judins A., Par neslavas celšanu masu saziņas līdzekļos, Jurista Vārds, 17.08.2010.

⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Skalka v. Poland*, 27.05.2003.